

PROBLEMA EFECTIVULUI DE BOVINE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL EFICIENȚEI DEZVOLTĂRII RAMURII ZOOTEHNICE

¹Drd., Adrian POPESCU, ²Dr., conf. univ., Grigore BALTAG

^{1,2}Universitatea Agrară de Stat din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Mircești 42,
tel. (+373) 22 312 258; www.uasm.md

Abstract

The cattle breeding in the Republic of Moldova is a representative branch of animal husbandry not only in terms of production but also of the herd. Cutting drastically from about 1 million heads in 1990 to 191,000 heads in 2017 has generated a number of problems in the development of the sub-branch. At present, efforts are being made by the authorities to make this work more efficient by applying advanced technologies and innovative products, yet its development remains insufficient. Few of the entrepreneurs are venturing into cattle breeding, but fewer in cattle farming. The reasons are different, but the greatest is the need for major investments in creating the technical-material basis of the farm. The aim of the paper is to identify solutions for increasing the efficiency of cattle breeding sub-ranges for livestock and overtaking problems. The elaboration of this study used the monographic method, the grouping method, the situation analysis and forecasting method. As a result of the papers, it was determined that most of the cattle population is registered in territorial units, most of them being in the districts around Chisinau.

Key words: actual, cattle, entities, branch, effective, efficiency.

JEL CLASSIFICATION: Q12

Efectivul de bovine în țară a fost înregistrat în număr maximal între anii 1988 – 1989, de circa 1,3 mil capete, inclusiv taurine la creștere și îngrășare, junci și vaci. În perioada respectivă ramura zootehnică a atins cele mai înalte cote la nivelul de producției de bovine. În acea perioadă funcționau circa 20 complexe de vite specializate în creșterea și îngrășare, peste două sute ferme de producere a laptelui. În întreprinderile sectorului de stat de la acea perioadă erau concentrate circa 800 mii capete de bovine. Astăzi, conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (1) în țară sunt înregistrate circa 191 mii capete bovine de toate tipurile și vârstă, din care doar circa 25,6 mii se află în întreprinderi specializate de producere a laptelui și cărnii de bovine. În **Tabelul 1** se prezintă repartizarea particularitățile efectivului de bovine sistematizat după forma organizatorico-juridică a entităților.

Tabelul 1. Caracteristicile efectivului de bovine după forma organizatorico-juridică a întreprinderilor specializate

Tipuri entități	Total efectiv, capete	Pondere, %	Număr entități	Media efectiv, capete	Maximum efectiv, capete	Minimum efectiv, capete
1. Biserică	95	0,37	3	32	42	11
2. CAP	970	3,78	4	243	430	13
3. Colhoz	563	2,19	1	563	563	563
4. GȚ	3462	13,48	82	42	286	3
5. Î	1010	3,93	21	48	130	15
6. ÎS	85	0,33	2	43	45	40
7. PF	1533	5,97	41	37	230	6
8. SA	571	2,22	1	571	571	571
9. SRL	17186	66,94	66	260	2250	2
10. STE	200	0,78	1	200	200	200
Total general	25675	100,00	222	×	×	×

Conform datelor din **Tabelul 1** constatăm, că în entitățile specializate către anul 2017 efectivul total de bovine înregistrat după diferite forme organizatorico-juridice este repartizat neuniform. Circa 66,94% sau 17186 capete din totalul efectivului sunt concentrate în SRL-uri. O atare pondere înaltă a efectivului de bovine în entități de tip SRL se explică prin faptul, că societatea cu răspundere limitată este cea mai avantajoasă formă organizatorico-juridică din punctul de vedere juridic și economic pentru desfășurarea activităților economice în Republica Moldova, inclusiv în agricultură. Această afirmație este confirmată și de o serie de studii și sondaje în domeniul respectiv. Entitățile din această categorie se caracterizează printr-un număr destul de mare, circa 66. După acest criteriu SRL este depășit doar de gospodăriile țărănești (de fermieri). Numărul mediu de capete în societățile cu răspundere limitată este de 260, cel maximal de 2250, cel minimal – 2. Prin urmare, acest tip de entități este prezent pe ambele extremități de gestionare a efectivului. Această afirmație, încă o dată, dovedește că forma organizatorico-juridică de tip SRL este convenabilă atât pentru producătorii mari, cât și pentru cei mici din ramura zootehnică.

În continuare, SRL-ul este urmat de GȚ – gospodăriile țărănești (de fermier). În acest tip de entități sunt concentrate circa 3462 capete sau 13,48% din efectivul total. Gospodăria țărănească (de fermier) ca formă organizatorico-juridică (2) reprezintă una dintre cele mai comode tipuri de întreprinderi pentru desfășurarea activității antreprenoriale în agricultură. Printre avantajele GȚ pot fi menționate: 1) desfășurarea activității individuale de întreprinzător; 2) constituirea ei dintr-o singură persoană; 3) obținerea de produse agricole, prelucrarea lor primară, comercializarea cu preponderență a propriei producții agricole. Majoritatea GȚ au fost înregistrate odată cu desfășurarea procesului de privatizare a întreprinderilor agricole din sectorul de stat și cel colectiv la sfârșitul anilor 1990. Cele specializate în creșterea bovinelor și-au extins efectivul de animale și îmbunătățit tehnologiile aplicate în decursul ultimilor 10-15 ani. Numărul acestui tip de entități este cel mai mare în subramura creșterii bovinelor. Pentru acest tip îi sunt caracteristice o medie a efectivului de 42 capete, efectiv maxim înregistrat de 286, cel minim de 3. Reieșind din acestea putem concluziona, că gospodăria țărănească (de fermier) este o formă de organizare destul de răspândită pentru entitățile de bovine din R. Moldova. După numărul de entități înregistrate de acest fel, le depășește pe toate celelalte forme organizatorico-juridice. Totodată, această formă este caracteristică entităților cu un efectiv maximal de până la 300 capete. De regulă, aceste tipuri de entități reprezintă o afacere de familie, angajații ei sunt membrii familiei și puțin persoane terțe. Conducătorii acestora sunt, de regulă, specialiști practicieni în domeniile zootehnic sau veterinar sau foști angajați ai întreprinderilor agricole colective care în urma privatizării au devenit mici fermieri.

Pe locul trei, după ponderea efectivului, sunt gospodăriile casnice (PF) unde sunt concentrate circa 5,97% din efectivul total. Pentru această categorie de entități s-au luat în calcul doar fermele cu un efectiv cel puțin de 5 vaci mulgătoare. Gospodăriile casnice care se ocupă cu producerea laptelui și a cărnii de bovine se caracterizează prin număr relativ înalt de entități pe țară, circa 40, media efectivului de capete fiind de 37. Gospodăria casnică cu cel mai înalt efectiv de bovine deține un număr de 230 capete. Entitățile din această categorie sunt concentrate în regiunea municipiului Bălți, al raioanelor Fălești, Hâncești, Strășeni. După cum vedem, majoritatea din ele sunt în apropierea piețelor agricole municipale – Bălți și Chișinău. Producția obținută, preponderent este comercializată în stare proaspătă sau sub formă de produse lactate către aceste piețe. La fel, ca și întreprinderile de tip GȚ, fermele de bovine din gospodăriile casnice sunt afaceri de familie. Liderii acestor tipuri de entități, de cele mai dese ori, prin gospodăria casnică își dezvoltă o afacere prosperă, dar continuă să activeze într-un astfel de model pe motive economice. Achitarea impozitelor, taxelor și altor plăți obligatorii către stat care sunt impuse agenților economici este principalul motiv care-i face pe mulți să rămână în acest model. Totodată, ca și gospodărie casnică, acești antreprenori nu pot beneficia de o serie de înlesniri și programe de dezvoltare de care se bucură ceilalți producători agricoli.

Cu o pondere între 2 – 4% în totalul efectivului de bovine sunt întreprinderile individuale (ÎI) – 3,9%, cooperativele agricole de producție (CAP) – 3,8%, societățile pe acțiuni (SA) – 2,2%, întreprinderile colective de tip colhoz – 2,2%. Dintre acestea, cele mai numeroase sunt

întreprinderile individuale care sunt înregistrate în număr de 21 entități. Numărul mediu efectiv de capete în întreprinderile individual sunt de 48, cel maxim înregistrat – 130, cel minim – 15. După forma organizatorico-juridică, întreprinderea individuală se echivalează cu gospodăria țărănească (de fermier), fiind cu statut de persoană fizică. Ca și în cazul GȚ, drept ÎI sunt înregistrate afacerile de familie. Deosebirea esențială între GȚ și ÎI constă în faptul că în cadrul ÎI pot fi desfășurate și alte activități decât cele agricole, fapt care este interzis pentru GȚ. Astfel, fondatorul ÎI poate dezvolta și alte activități decât cele agricole lucru care îl avantajează pe antreprenor în diversificarea activităților și dezvoltarea de lungă durată a entității.

Cooperative agricole de întreprinzători crescătoare de bovine din țară sunt în număr de 4 unități, iar SA și gospodăriile colective de tip colhoz câte o unitate. Majoritatea CAP sunt succesoare ale fostelor gospodării colective sau a complexelor de stat specializate în creșterea bovinelor care în urma privatizării și-au păstrat patrimoniul integral și au continuat activitatea sub o altă formă. Efectivul de bovine în aceste tipuri de entități este destul de mare. Numărul mediu constituie 243 capete, cel maximal de 430 capete, cel minimal – 13.

Deși sunt în număr singular SA și colhozul care se ocupă cu creșterea bovinelor dispun de efectiv mare în comparație cu media pe alte tipuri de entități. Efectivul depășește 500 capete. Atât CAP, cât entitățile de tip SA și colhoz menționate sunt entități specializate în producția animalieră, majoritatea activelor și a forței de muncă fiind orientată spre creșterea animalelor. Creșterea bovinelor în aceste entități este tradițională, activele fiind moștenite din perioada anilor 1980. Avantajul acestora, în comparație cu alte tipuri de entități, constă în organizarea lucrărilor de selecție și prăsilă a bovinelor.

Repartizarea efectivului de bovine după forma organizatorico-juridică a întreprinderilor relevă că în SRL se concentrează circa 67% din efectivul total. Peste 80% din efectivul de bovine este concentrat în două tipuri de entități – SRL și GȚ. Cel mai mare și cel mai mic efectiv de bovine se înregistrează în entități de tip SRL. Cele mai numeroase entități specializate în creșterea bovinelor în regim industrial sunt gospodăriile țărănești (de fermieri), cele mai puține cele de tip SA și colhoz. Creșterea bovinelor în Republica Moldova în regim industrial se organizează în majoritatea tipurilor de entități după forma organizatorico-juridică.

Un alt aspect al analizei efectivului de bovine este repartizarea efectivului de bovine la nivel teritorial. Pentru aceasta s-a sistematizat informația (1) cu privire la efectivul de bovine pe unități teritorial-administrative în ascendență. În **Tabelul 2** se prezintă informația prelucrată în entitățile specializate în creșterea bovinelor în aspect teritorial.

Tabelul 2. Repartizarea efectivului de taurine teritorial după unitățile teritorial-administrative

Unitate teritorial-administrativă	Total efectiv, capete	Ponderea, %
1. Anenii Noi	1040	4,05
2. Bălți	242	0,94
3. Basarabeasca	52	0,20
4. Cahul	588	2,29
5. Călărași	510	1,99
6. Cantemir	361	1,41
7. Chișinău	317	1,23
8. Cimișlia	171	0,67
9. Criuleni	465	1,81
10. Dondușeni	325	1,27
11. Drochia	961	3,74
12. Dubăsari	151	0,59
13. Edineț	930	3,62

Unitate teritorial-administrativă	Total efectiv, capete	Ponderea, %
14. Fălești	857	3,34
15. Florești	1555	6,06
16. Glodeni	1751	6,82
17. Hâncești	5195	20,23
18. Ialoveni	849	3,31
19. Leova	265	1,03
20. Nisporeni	172	0,67
21. Ocnîța	571	2,22
22. Orhei	872	3,40
23. Rezina	118	0,46
24. Râșcani	708	2,76
25. Sângerei	1378	5,37
26. Șoldănești	207	0,81
27. Soroca	436	1,70
28. Ștefan-Vodă	480	1,87
29. Strășeni	259	1,01
30. Taraclia	207	0,81
31. Telenești	637	2,48
32. Ungheni	80	0,31
33. UTA Găgăuzia	2965	11,55
Total general	25675	100,00

Conform datelor din **Tabelul 2** cel mai mare număr de bovine este localizat în raionul Hâncești și constituie 5195 capete cu o pondere de cca 20%. În această regiune activează două entități care dispun de un efectiv de peste 4 mii capete fiecare. Rezultatul unei ponderi atât de înalte se explică prin funcționarea a două fabrici de prelucrare a laptelui și a câteva abatoare. Raionul Hâncești este amplasat aproape de municipiul Chișinău, circa 25-20 km distanță. Piața agricolă din Chișinău este stabilă prin prețuri și capacitate de comercializare a producției de carne și lactate, astfel că antreprenorii din regiunile apropiate municipiului își orientează interesul spre activități stabile, una din care devine și producerea cărnii de bovine și a laptelui.

Raionul Hâncești este urmat de UTA Găgăuzia. În această regiune sunt înregistrate circa 2965 capete bovine, având o pondere de 11,55% în efectivul total de bovine pe țară. Regiunea este specializată în ramura zootehnică, inclusiv creșterea bovinelor. Activează circa 10 entități specializate în creșterea bovinelor cu un efectiv mediu de 296 capete per entitate. Efectivul maxim înregistrat în cadrul unei singure entități este de 823 capete, iar cel minim de 25. După forma organizatorico-juridică se întâlnesc entități de toate tipurile, inclusiv un colhoz și o societatea pe acțiuni (**Tabelul 1**). În regiune funcționează o fabrică de prelucrare a laptelui, câteva abatoare și câteva fabrici de mezeluri de capacități mici.

Celelalte unități teritorial-administrative au o pondere de până la 7,0% în raport cu efectivul total. Raportat la valori absolute acest eșantion se situează între 1751 – 52 capete la nivel raional. Repartizarea efectivului de animale după unități teritorial-administrative nu indică o tendință și o regulă de orientare spre piața desfacere. Ba chiar dimpotrivă, primele cele mai mari SRL sunt amplasate în Hâncești, UTA Găgăuzia, Glodeni, Florești. Prin urmare, entitățile cu efectiv mare de bovine s-au format și dezvoltat pe locul fostelor întreprinderi de stat specializate în acest domeniu.

În

Tabelul 3 se prezintă primele zece, cele mai mari după efectiv, SRL-uri din țară.

Tabelul 3. Top zece cele mai mari SRL-uri după efectiv

UTA / Entități	Total efectiv, capete	Ponderea, %
1. Hîncești	4450	41,73%
• Garma Grup	2200	20,63%
• Tehnostel CAR	2250	21,10%
2. Glodeni	1180	11,07%
• Danulschi	1180	11,07%
3. Florești	940	8,82%
• Mol Animex	940	8,82%
4. Sîngerei	850	7,97%
• Molfarm Grup	850	7,97%
5. UTA Găgăuzia	823	7,72%
• Docsancom	823	7,72%
6. Ocnîța	571	5,35%
• JLC Agro Maiac	571	5,35%
7. Drochia	520	4,88%
• Valea Sofiei	520	4,88%
8. Orhei	459	4,30%
• Tehnoif Agro	459	4,30%
9. Ialoveni	450	4,22%
• OSV Auto	450	4,22%
10. Călărași	420	3,94%
• Strapit	420	3,94%
Total general	10663	100,00%

Din datele prezentate în

Tabelul 3 constatăm că în zece entități, cele mai mari după efectiv, sunt concentrate circa 62% din numărul total de 17186 bovine (**Tabelul 1**). Celorlalte, 56 de entități, le revin 48% din efectiv sau 6523 capete în mărime absolută. Prin urmare, în cadrul entităților de tip SRL se observă o concentrare mai mare a efectivului de bovine. Despre aste ne vorbește și numărul mediu de bovine pentru acest grup care este de 1024 capete.

La următoarea etapă de analiză determinăm repartizarea efectivului de bovine după primele zece entități, cele mai mari după efectiv.

Tabelul 4. Top zece cele mai mari gospodării țărănești (de fermieri) după efectivul de taurine

Entitate	Total efectiv, capete	Ponderea, %
1. Sprin Agro	286	22,70%
2. Baci Dumitru	204	16,19%
3. Rusu Iurii	115	9,13%
4. Butmalai Ion	112	8,89%
5. Novac Adela	110	8,73%
6. Gorea-Iulian	105	8,33%
7. Sevcîșin	98	7,78%
8. Dimitrov U.	80	6,35%
9. Dolinschi Cristina	75	5,95%
10. Platon Leonid	75	5,95%
Total general	1260	100%

Din datele tabelului de mai sus observăm, că primele zece gospodării țărănești (de fermier) au un efectiv total de 1260 capete, ceea ce constituie circa 36% din efectivul total de bovine înregistrat în aceste tipuri de entități. În comparație cu SRL-urile, gospodăriile țărănești de fermieri sistematizate după acest principiu au o pondere mai mică în totalul efectivului. Prin urmare, concentrarea efectivului de bovine în număr mare în gospodăriile țărănești de fermier este slabă. În aceste tipuri de gospodării creșterea bovinelor, deseori, reprezintă o activitate de familie, uneori chiar auxiliară. Nivelul investițiilor sunt reduse, gradul tehnologiilor avansate este nesemnificativ, iar eficiența economică a activității depinde în mare măsură de evoluția peții interne. Aceste tipuri de entități sunt expuse riscurilor economice de ordin intern cât și extern. Unele dintre ele, totuși, se poziționează drept entități cu efectiv mare și care, ulterior, devin durabile din punct de vedere economic, totodată numărul lor este destul de redus. În **Tabelul 4** se prezintă anume entitățile cu asemenea caracteristici.

Efectivul de bovine în dezvoltarea entității este hotărâtor. În funcție de numărul efectivului se determină specializarea entității, interesul investițiilor din partea sectorului privat, gradul aplicării tehnologiilor moderne, seriozitatea antreprenorului asupra afacerii respective, gradul de specializare a resurselor umane în acest domeniu, mărimea entității ș.a. Menținerea unui efectiv de bovine decent în cadrul entității necesită resurse materiale, financiare și de muncă din partea întreprinderii și, totodată, identificarea și aplicarea soluțiilor inovative în scopul sporirii eficienței economice a producției și a rentabilității activității respective. În **Tabelul 5** se prezintă gruparea entităților în funcție de efectivul bovinelor. Entitățile analizate în tabel s-au grupat după numărul de capete de bovine în funcție de tipul organizatorico-juridic al entității. Astfel, s-a format următoarele grupe: *până la 50 capete; de la 51 până la 100 capete; de la 101 până la 200 capete; de la 201 până la 400 capete; mai mare de 401 capete*. Determinarea numărului de capete pe fiecare grupă a reieșit din posibilitatea aplicării tehnologiilor de creștere a animalelor și a modernizării potențialului de producție.

Tabelul 5. Gruparea întreprinderilor după forma organizatorico-juridică în funcție de efectivul total

Tipuri entități	Grupe în funcție de efectivul de bovine				
	50≤	51 - 100	101 – 200	201 – 400	≥401
1. Biserică	3	-	-	-	-
2. CAP	1	-	-	2	1
3. Colhoz	-	-	-	-	1
4. GȚ	65	11	4	2	-
5. Î	13	5	3	-	-
6. ÎS	2	-	-	-	-
7. PF	37	2	1	1	-
8. SA	-	-	-	-	1
9. SRL	15	18	11	11	11
10. STE	-	-	1	-	-
Total	136	36	20	16	14

Din datele obținute în **Tabelul 5** constatăm, că numărul entităților cu un efectiv de până la 50 capete constituie 136, dintre care cele mai multe sunt înregistrate ca gospodării țărănești (de fermier) – 65 la număr, după care sunt urmate de gospodăriile casnice – 37. Celelalte tipuri de entități sunt după număr mai reduse. De exemplu, numărul SRL-urilor în această grupă este doar de 15. Tot în această grupă se regăsesc și trei unități de producție ale cultelor religioase în activitatea cărora creșterea bovinelor constituie una dintre lucrările auxiliare. Prin urmare, grupa respectivă este și cea mai numeroasă și cuprinde circa 61% din numărul total de entități specializate în creșterea bovinelor. Pentru această grupă este caracteristic sistemul extensiv de creștere a bovinelor sau forma legată de întreținere a vacilor la producerea laptelui³⁶, investiții reduse, folosirea

³⁶ Se deosebesc trei variante tehnologice de întreținere a vacilor de lapte: legată, liberă și mixtă.

resurselor furajere locale, productivitatea muncii și gradul de igienă redus a bovinelor, indicatorii tehnologici: *sporul mediu zilnic în greutate, consumul specific de unități nutritive, randamentul la sacrificare, ponderea cărnii în carcasă* sunt sub nivelul mediu. Entitățile din această grupă necesită investiții în modernizarea procesului de producție și de infrastructură (grajduri, adăposturi, mulsul mecanizat ș.a.). Producția obținută în grupa respectivă este producerea laptelui și comercializarea lui către punctele de achiziție.

În următoarea grupă se califică entitățile cu un efectiv între 51 și 100 capete. Numărul entităților în ea este de 36, ceea ce constituie 16% din numărul total de entități analizate (222 entități). În această grupă cele mai multe entități sunt de tip SRL. Grupa respectivă se caracterizează cu un nivel tehnologic mai avansat decât în cea anterioară, însă la fel, se confruntă cu probleme de modernizare a procesului tehnologic. Majoritatea bovinelor din această grupă sunt întreținute în grajduri/încăperi care au fost moștenite de la fermele zootehnice de stat fie în procesul de privatizare sau procurare. Sistemul de creștere este extensiv. Baza furajeră în proporție de 50% este asigurată din resurse proprii. Majoritatea entităților din această grupă se specializează în producerea laptelui.

Către următoarea grupă efectivul de bovine per unitate de producție variază între 101 și 200 capete. Numărul entităților înregistrate este de doar 20, dintre care 11 revin celor de tip SRL, 4 – GȚ și 3 – ÎI. În această grupă se includ entitățile specializate fie în producerea laptelui sau îngrășarea tineretului bovin. Entitățile respective se caracterizează prin utilaje și tehnologii moderne, nivelul productivității muncii este mai sporit, unele entități practică sistemul semi-intensiv de creștere a bovinelor și cel de întreținere liberă a vacilor de lapte. Realizarea producției are loc prin sistemul de contractare cu întreprinderile de procesare a laptelui și a celor de mezeluri din țară. O parte din ele sunt entități cu capital străin.

Pentru următoarea grupă, efectivul maxim de bovine este de 400. Numărul entităților este destul de mic, doar 16, dintre care 11 SRL-uri, a câte două CAP și GȚ și o gospodărie casnică. Entitățile cu un efectiv de până la 400 capete se prezintă drept entități specializate în creșterea bovinelor la carne, în majoritatea cazurilor, sistem de creștere a animalelor intensiv. Investițiile sunt orientate spre modernizarea utilajului (clădiri, construcții auxiliare, abatoare, camere frigorifice și tehnologii de creștere). Ele se caracterizează prin productivitatea muncii înaltă și maximizare a parametrilor tehnologici.

Ultima grupă, cea mai redusă după număr de întreprinderi este cea cu un efectiv de peste 400 capete. Majoritatea entităților din acest grup se ocupă atât cu creșterea și îngrășarea tineretului bovin cât și cu producerea laptelui. Majoritatea entităților sunt fondate cu participarea capitalului străin. Toată producția este contractată de către entitățile de procesare a laptelui și cele de mezeluri. O parte din ele se orientează spre exportul producției.

CONCLUZII

1. Efectivul total de bovine concentrat în unități de producere este de 25675 capete;
2. Cele mai mare efectiv este concentrat în entități de tip SRL, circa 17 mii sau 67%;
3. În gospodăriile țărănești (de fermier) efectivul de bovine este de cca. 3500 capete;
4. În aspect teritorial, cea mai mare concentrare de bovine sunt în r. Hâncești (20,23%) și UTA Găgăuzia (11,55%);
5. Celelalte unități teritorial-administrative au o pondere de până la 7,0% în raport cu efectivul total;
6. În top zece SRL-uri sunt concentrate cca. 62% din numărul de capete;
7. Cele mai multe entități au un efectiv de bovine de până la 50 capete;
8. SRL este forma organizatorico-juridică cu cel mai mare efectiv de bovine per întreprindere.

BIBLIOGRAFIE

1. **BNS al R. Moldova.** Efectivul vitelor și pasărilor la 1 ianuarie pe categorii de gospodării, 1980-2016. *Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova*. [Interactiv] 2017. [Citat: 10 iulie 2017.]
2. **Act legislativ.** Legea privind gospodăriile țărănești (de fermier). *Monitorul Oficial*. Chișinău: Agenția Informațională de Stat „Moldpress”, 2001. Nr. 14-15.